

УДК 811.111-25.38

DOI <https://doi.org/10.24919/2518-1602.2024.9.6>

ВІДТВОРЕННЯ ОБРАЗНИХ ПОРІВНЯНЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ САРИ ГЕЙВУД «КАКТУС»

СТЕФАНІЯ КРЕХОВЕЦЬКА,*студентка кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, Львів) Stefaniia.Krekhovetska.mFLPLz.2023@lpnu.ua***ORCID:** <https://orcid.org/0009-0009-8908-7387>**Research ID:** KYR-0471-2024**СОЛОМІЯ АЛЬБОТА,***кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, Львів) solomiia.m.albota@lpnu.ua***ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-3548-1919>**Research ID:** ABG-3959-2020

У статті досліджено проблеми та стратегії перекладу образних порівнянь з англійської мови на українську в романі Сари Гейвуд «Кактус». Основну увагу приділено тому, як зберігаються емоційні та стилістичні нюанси оригінального тексту, а також ефективності різних методів перекладу. Результати дослідження показують, що точний переклад образних порівнянь вимагає тонкого балансування між збереженням первинного значення та адаптацією до культурних особливостей цільової мови. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі образних порівнянь в інших літературних жанрах і творах.

Ключові слова: переклад, образні порівняння, стилістика, адаптація, українська мова, англійська мова.

REPRODUCING FIGURATIVE COMPARISONS IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF SARAH HAYWOOD'S NOVEL «THE CACTUS»

STEFANIYA KREKHOVETSKA,*Student at the Applied Linguistics Department, Lviv Polytechnic National University (Ukraine, Lviv) Stefaniia.Krekhovetska.mFLPLz.2023@lpnu.ua***SOLOMIIA ALBOTA,***PhD in Philology, Associate Professor at the Applied Linguistics Department, Lviv Polytechnic National University (Ukraine, Lviv) solomiia.m.albota@lpnu.ua*

This paper examines the challenges and strategies involved in translating figurative comparisons from English into Ukrainian using Sarah Haywood's novel «The Cactus» as a case study. The primary objective is to identify how the emotional and stylistic nuances of the original text are preserved and to analyze the effectiveness of various translation methods for figurative comparisons. The study reveals that accurate translation requires a nuanced approach that balances maintaining the original meaning with adapting to the cultural and linguistic specifics of the target language. The findings demonstrate that some strategies enable the preservation of the emotional impact and stylistic uniqueness of the original text, while others may compromise these aspects. The paper includes specific examples of translation to illustrate the effectiveness of different approaches. Future research could extend this study by comparing translation strategies across different literary genres and languages, as well as exploring the influence of cultural contexts on translation efficacy.

Key words: translation, figurative comparisons, emotional nuances, stylistics, adaptation, Ukrainian language, English language.

Постановка проблеми. Відтворення образних порівнянь у художньому перекладі є складним завданням, позаяк ці порівняння передають емоційну та стилістичну атмосферу твору. У романі Сари Гейвуд «Кактус» образні порівняння відображають культурний контекст і світогляд, що створює додаткові труднощі для перекладача через відмінності між англійською та українською мовами. Помилки у відтворенні цих порівнянь можуть спотворити авторський задум і знизити художню цінність перекладу. Отже, актуальною є проблема пошуку ефективних перекладацьких стратегій, які зберегли б змістову та емоційну насиченість образних порівнянь в українському перекладі роману.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз образних порівнянь здійснювали такі науковці, як А. Бен, А. Варшавська, О. Грипас, О. Донік, Х. Драйсаві, М. Заборна, Л. Малих, а їх переклад аналізували О. Молчко, Е. Фінік та інші. Сучасні дослідження перекладу компаративних одиниць (К. Мізін, Л. Назаренко) вказують на складнощі в передачі традиційних та індивідуально-авторських конструкцій.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики і перекладознавства відтворення образних порівнянь в англомовній поезії потребує особливої уваги через динамічний розвиток цього жанру літератури.

Зауважимо, що аналізу перекладу образних порівнянь в українському перекладі роману Сари Гейвуд «Кактус» мало. Проте відома значна кількість оглядів і відгуків на книгу Amanda Barrett, Tessa Altman та Норе Lee, що містять аналіз твору і стилістичних прийомів автора, включаючи образні порівняння.

Мета статті – дослідити процес відтворення образних порівнянь в українському перекладі роману Сари Гейвуд «Кактус», визначити ефективні перекладацькі стратегії та тактики, що забезпечують збереження змістової та емоційної насиченості оригіналу.

Поставлена мета передбачає виконання таких завдань: 1) здійснити аналіз теоретичних джерел щодо перекладу образних порівнянь; 2) визначити основні структурні та стилістичні особливості образних порівнянь в англійському оригіналі роману «Кактус»; 3) дослідити перекладацькі стратегії та тактики, використані в українському перекладі роману; 4) проаналізувати приклади образних порівнянь в оригіналі та їхні українські відповідники, визначивши ступінь їхньої адекватності та художньої цінності.

Виклад основного матеріалу. Порівняння – фігура мови, яка зображує особу, предмет, явище чи дію через призму найхарактерніших ознак, властивих іншим об'єктам. У мовознавчій науці теорія порівняння як граматичної структури та стилістичного засобу добре розроблена, але існує певна термінологічна невизначеність. Терміни «порівняння», «порівняльна конструкція», «порівняльний зворот», «компаратив», «компаративна конструкція» відображають різні аспекти лінгвістичної природи порівняння (Луценко, 2021, с. 129).

Під час порівняння характеристик художніх порівнянь в англійській та українській мовах дослідники Т. Череповська та М. Падура виявили, що в українській мові більше структурних типів порівнянь, а в англійській – більше структурних форм порівняльних прикметників, які також є художніми (Черепанова, 2018).

Одним із найбільш дискусійних питань у лінгвістиці є компонентний склад порівняння. За А. Тарасовою, структурними компонентами порівняння є:

1. Назва предмета, який порівнюється з іншим предметом (предмет порівняння).
2. Назва предмета, з яким порівнюється перший предмет (порівняльна частина).
3. Назва ознаки, якості, дії, на яку спрямоване порівняння (основа порівняння) (Тарасова, 2015).

Існує також відмінність між логічним порівнянням і метафоричним порівнянням. При логічному порівнянні визначається ступінь подібності або відмінності подібних об'єктів з урахуванням усіх властивостей, якостей, ознак об'єктів, що порівнюються. Художнє порівняння розкриває невідомі, випадкові, індивідуальні, часткові ознаки, символи, явища через те, що відоме, типове, загальнолюдське, пізнаване засобами мови.

Порівняння виникло як засіб образотворчого та експресивного мистецтва завдяки перенесенню значення слова з однієї семантичної області до іншого слова, що представляє особу чи предмет з іншої тематичної семантичної області. Це перенесення відбувається за допомогою «третього члена» – спільної характеристики чи властивості двох порівнюваних значень, реалізованої як особливий пізнавальний або художній засіб.

У перекладі метафоричних компаративних структур зосереджуються проблеми, властиві самому перекладу. Завдання перекладача полягає в тому, щоб зберегти зміст та асоціації, щоб читачі цільового тексту відчували такий самий емоційний ефект, як і читачі оригінального тексту. Для цього необхідно зберегти складні семантичні структури. Адекватний переклад метафоричного порівняння означає повне збереження його інформативності.

Деякі стилістичні одиниці взагалі не підлягають перекладу, інші потребують значної трансформації, і лише невелика частка стилістично маркованих елементів у вихідному тексті отримує стандартний відповідник у перекладі. Образні порівняння, що використовуються в сучасній англійській поезії, відображають ставлення автора до довкілля та явищ, які вони описують.

Відтворення образних порівнянь у перекладі вимагає використання різноманітних перекладацьких трансформацій, у тому числі змін на мовному рівні. Це дає змогу перекладачу перетворити вихідний текст на цільову мову, зберігаючи його зміст, форму та стилістичне навантаження. Адаптивна стратегія метафоричного порівняння використовується для передачі структури особистих авторських світів, втілених у сучасній англійській поезії. Ці стратегії і тактики спрямовані на збереження змісту й образності твору. Вони включають експлікацію, елімінацію та ампліфікацію (Михайленко, 2012).

Експлікація як засіб перекладу полягає в розкритті значення лексичної одиниці вихідної мови за допомогою розгорнутих словосполучень, що пояснюють суттєві ознаки явища, яке позначається цією лексичною одиницею, тобто за допомогою її дефініції (визначення) на мову перекладу. Формат поетичного твору зазвичай не передбачає широкого застосування експлікації при його відтворенні в українському перекладі. Проте її використання є доцільним як засіб пояснення тих компонентів образу, які є далекими для українськомовного читача. Нижче наведено приклади образних порівнянь із використанням експлікації з книги Сари Гейвуд «Кактус», а також їх український переклад, що ілюструє цей метод:

«When my father sidled up to her desk one day and asked whether she would like to go for afternoon tea with him, she felt like a character in one of the silly romantic novels she continued to devour until the end of her life» (Haywood, 2018, p. 44). *«Коли батько спинився біля її столу і поцікавився, чи не погодиться вона піти з ним на чай, мати відчула себе героїнею одного з тих дурненьких любовних романів, які читала запоєм до кінця життя»* (Гейвуд, 2021, с. 58).

«and my acquaintances from school, university and work were all rushing like lemmings into marriage and parenthood» (Haywood, 2018, p. 53). *«Мої шкільні та університетські знайомі, як і співробітниці та співробітники, ринули в напрямку шлюбів та батьківства, ніби лемінги»* (Гейвуд, 2021, с. 73).

Ці приклади демонструють, як експлікація в перекладі допомагає зберегти і передати не лише значення, але й емоційний та образний зміст оригіналу.

Також в українському перекладі роману Сари Гейвуд «Кактус» спостережено використання елімінації, яка проявляється у вилученні певних компонентів образних порівнянь для адаптації тексту до особливостей української мови.

Наприклад, в оригінальному тексті *«If I allowed my brother to do so he'd end up leaving the ashes on a bus or in a betting shop, or would decide to scatter them somewhere completely inappropriate like a beer garden»* (Haywood, 2018, p. 75) порівняння «like a beer garden» підкреслює невідповідність місця для розвіяння праху. В українському перекладі це порівняння перетворюється на загальний образ «на терасі якогось пабу» (Гейвуд, 2021, с. 105), що зменшує специфічність і емоційну виразність оригіналу.

Іншим прикладом є фраза *«Then came the first wave of feminism, and that suddenly felt like a cop-out-no self-respecting princess would sell her soul by marrying a prince»* (Haywood, 2018, p. 164). Тут образ «selling her soul» у оригіналі передає сильний моральний контекст відмови від особистих переконань. Переклад, що звучить як *«Та прийшла перша хвиля фемінізму, і раптом це стало сприйматися як малодушність: жодна принцеса з дециєю самоповаги не відмовиться від свого «я» заради одруження з принцом»* (Гейвуд, 2021, с. 235) зменшує емоційну силу та точність образу.

Варто зазначити, що у процесі перекладу роману Сари Гейвуд «Кактус» спостережено використання ампліфікації, яка полягає в розширенні образних порівнянь додатковими лексичними елементами для точнішого передання сенсу та відповідності мовленнєвим нормам української мови.

Перший приклад демонструє ампліфікацію через уточнення образу: «*I expect my brother thinks I'll be so intimidated by his wrath that I'll roll over like a little lapdog*» (Haywood, 2018, p. 166). «Гадаю, брат очікував настільки налякати мене своїм гнівом, щоб я одразу задерла лапки вгору, як кімнатний песик» (Гейвуд, 2021, с. 237).

У цьому випадку оригінальний образ «like a little lapdog» був розширений у перекладі до «кімнатний песик». Додаткове слово «кімнатний» уточнює тип собаки, що підсилює образ і робить його більш виразним для українського читача, надаючи порівнянню більшу чіткість і конкретність.

Другий приклад показує ампліфікацію через додавання описових елементів: «*I was shaking like a leaf when I told her*» (Haywood, 2018, p. 249). «Коли я все їй розповідала, мене колотило, як від пропасниці» (Гейвуд, 2021, с. 357).

Оригінальне порівняння «shaking like a leaf» в українському перекладі доповнюється описом «як від пропасниці». Це розширення не лише уточнює ступінь хвилювання, але й додає описову деталь, яка допомагає створити більш виразний образ для українського читача.

Тож ампліфікація в українському перекладі роману «Кактус» дозволяє точніше передати сенс образних порівнянь, доповнюючи їх додатковими лексичними елементами, що робить текст більш зрозумілим і виразним у контексті української мови.

Зазначимо про приклади репродуктивних стратегій і тактик, зокрема лексико-семантичних і лексико-граматичних трансформацій, застосовані для збереження образності та точності в українському перекладі роману Сари Гейвуд «Кактус».

Першочергово нами було проаналізовано лексико-семантичні трансформації. Наприклад, диференціація значення виникає тоді, коли англійське слово має більш широку семантику, ніж українське. Наприклад, у реченні: «*many people, he said, wrongly assumed that spikes served only to ward off predators*» (Haywood, 2018, p. 169). «А багато хто ж, пояснив Роб, вважає, що колючки потрібні кактусам лише для відлякування тварин» (Гейвуд, 2021, с. 242). Слово «spikes» може мати різні переклади, але в контексті кактусів воно перекладається як «колючки», що підкреслює захисну функцію цієї рослини, аналогічно до захисної поведінки Сюзан.

Модуляція як перекладацька трансформація, полягає у заміні словникового еквіваленту контекстуальним. Наприклад, фраза «*Whenever you open yourself up to another person, same sex or opposite, you take the risk of being hurt*» (Haywood, 2018, p. 164) перекладена як «Ми ризикуємо, що нас скривдять, щоразу, коли відкриваємося іншій людині – байдуже, чоловікові чи жінці» (Гейвуд, 2021, с. 235). Тут заміна «same sex or opposite» на «чоловікові чи жінці» зберігає смисл, але адаптує його до українського контексту.

Конкретизація передбачає заміну слова з широким значенням у мові оригіналу на слово з вузьким значенням у перекладі. Наприклад, «*iron-willed, Teflon-coated*» (Haywood, 2018, p. 163) перекладено як «залізна воля, тефлонова броня» (Гейвуд, 2021, с. 234).

Лексико-граматичні трансформації включають зміни як на лексичному, так і на граматичному рівні. Наприклад, речення «*I was irritated by the sight of Lydia*» (Haywood, 2018, p. 13) в українському перекладі передано як «мене почала дратувати наша снівробітниця Лідія» (Гейвуд, 2021, с. 14), що можна змінити на «Я була роздратована згадкою про Лідію».

Інтегральна трансформація об'єднує декілька елементів вихідного тексту в один елемент у перекладі. Наприклад, речення «*I made it over to the watercooler, where I was less than delighted to encounter Tom, a bouncy, recently joined administrative assistant, who still had evidence of a breakfast baguette in his luxuriant beard*» ((Haywood, 2018, p. 13) перекладено як «Я рушила до кулера і без жодного задоволення зустріла там Тома, нестерпно жвавого нового помічника з адміністративних питань, у чий пишній бороді досі були помітні крихти від спожитого за сніданком багета» (Гейвуд, 2021, с. 13).

Ці приклади демонструють, як різні лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації допомагають зберегти образність і стиль оригінального тексту у перекладі, роблячи його зрозумілим та адекватним для українського читача.

Тобто, використання різноманітних репродуктивних стратегій і тактик у перекладі роману «Кактус» Сари Гейвуд дозволяє зберегти стилістичні та емоційні нюанси оригіналу, що сприяє кращому розумінню та сприйняттю тексту українськими читачами.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз перекладів образних порівнянь з роману «Кактус» Сари Гейвуд українською мовою показує, що перекладачі стикаються

з труднощами у збереженні стилістичних та культурних особливостей оригіналу. Основні проблеми виникають при передачі образності та емоційного забарвлення порівнянь, які часто глибоко вкорінені в культурному контексті мови-оригіналу. Успішний переклад вимагає високого рівня володіння мовами і знання культурних реалій.

Більшість перекладів зберігають стилістичні прийоми, такі як метафори і гіперболи, що підтримує цілісність образів. Проте, деякі переклади можуть бути спрощені або змінені через культурні відмінності або складнощі в передачі стилістичних елементів.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі образних порівнянь в інших літературних жанрах і творах, у вивченні впливу культурних відмінностей на переклад, а також у розробці рекомендацій для перекладачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Гейвуд, С. (2021). *Кактус: роман* / Сара Гейвуд; переклад з англ. Олександра Михельсона. Львів: Видавництво Старого Лева. 424 с.
- Луценко, Р. І. (2021). Адаптивні стратегії відтворення образних порівнянь (на матеріалі перекладних версій англійськомовної поезії). *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 9, с. 129–135. DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-9.19>.
- Михайленко, О. О. (2012). Прийом перекладу як один з основних елементів техніки перекладу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. № 13 (248). С. 201–208.
- Тарасова, А. В. (2015). До питання феномену порівняння. Семантичний аспект у вивченні англійських компаративних фразеологізмів. *Англїстика та американїстика*. № 12. С. 44–50.
- Череповська Т. В., Падура М. Ф. (2011). Художнє порівняння в контрастивному аспекті. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького*. № 4 (3). С. 28–32.
- Haywood S. (2018) *The cactus*. Hodder & Stoughton. 384 p.

REFERENCES

- Haywood, S. (2021). *Kaktus [Cactus]: novel* / Sarah Haywood; translated from English by Oleksandr Mykhelson. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 424 p. [in Ukrainian].
- Lutsenko, R. I. (2021). *Adaptyvni stratehii vidtvorennia obraznykh porivnian (na materialy perekladnykh versii anhliiskomovnoi poezii)* [Adaptive strategies for reproducing figurative comparisons (based on the material of translated versions of English-language poetry)]. *Naukovyi zhurnal Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiedialnosti «Lvivskiy filolohichnyi chasopys»*, no. 9, pp. 129–135. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-9.19> [in Ukrainian].
- Mykhailenko, O. O. (2012). *Pryiom perekladu yak odyin z osnovnykh elementiv tekhniky perekladu* [Translation technique as one of the main elements of translation]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, no. 13 (248), pp. 201–208 [in Ukrainian].
- Tarasova, A. V. (2015). *Do pytannia fenomena porivniannia. Semantychnyi aspekt u vyvchenni anhliiskykh komparatyvnykh frazeolohizmiv* [On the issue of the phenomenon of comparison. Semantic aspect in the study of English comparative idioms]. *Anhlistyka ta amerykanistyka*, no. 12, pp. 44–50 [in Ukrainian].
- Cherepovska, T. V., Padura, M. F. (2011). *Khudozhnye porivniannia v kontrastivnomu aspekti* [Artistic comparison in a contrastive aspect]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterinarnoi medytsyny ta biotekhnolohii imeni S. Z. Hzytskoho*, no. 4 (3), pp. 28–32 [in Ukrainian].
- Haywood, S. (2018). *The Cactus*. Hodder & Stoughton. 384 p. [in English].